Крейтор-Проценко Ірина Володимирівна
Вчитель історії та географії
Панчівського ліцею
Новомиргородської міської ради
Кіровоградської області

Використання наукової спадщини В. Ястребова в освітньому процесі

Вступ

Сучасна система освіти потребує глибокого осмислення наукової спадщини вітчизняних учених, які зробили вагомий внесок у розвиток гуманітарного знання та національної науки. Особливе місце серед них посідає **Володимир Миколайович Ястребов** (1855–1899) — український історик, археолог, етнограф і педагог, діяльність якого була тісно пов'язана з вивченням історії Півдня України, античної спадщини Північного Причорномор'я та проблем історичної освіти [1; 2]. Його наукові праці стали важливим джерелом для формування історичної свідомості та розвитку наукового підходу до вивчення минулого.

Використання наукових знань Володимира Ястребова в освітньому процесі є актуальним завданням сучасної педагогіки, оскільки вони сприяють поєднанню академічної науки з навчальною практикою, розвитку критичного мислення учнів та формуванню поваги до національної історико-культурної спадщини.

Актуальність дослідження

Актуальність теми зумовлена необхідністю оновлення змісту історичної освіти шляхом залучення регіональних наукових досліджень та праць українських учених кінця XIX століття [3; 4]. Наукова спадщина В. Ястребова дозволяє поглибити знання учнів з історії та археології, сформувати уявлення про методи наукового дослідження, а також виховати інтерес до вивчення історії рідного краю. В умовах реалізації компетентнісного та діяльнісного підходів в освіті ідеї Ястребова набувають особливого значення.

Мета – дослідити можливості використання наукових знань Володимира Ястребова в освітньому процесі та визначити їх значення для формування історичної й наукової компетентності учнів.

Завдання:

1. Проаналізувати наукову діяльність та основні праці В. Ястребова.
2. Охарактеризувати методологічні підходи вченого до історичних та археологічних досліджень.
3. Визначити напрями використання наукових знань Ястребова в навчальному процесі.
4. Розкрити педагогічний потенціал його наукової спадщини.
5. Оцінити значення ідей В. Ястребова для сучасної історичної освіти.

І. Наукова діяльність Володимира Ястребова

Наукова діяльність Володимира Миколайовича Ястребова (1855–1899) посідає помітне місце в розвитку вітчизняної історичної науки кінця XIX століття. Учений зарекомендував себе як дослідник широкого наукового профілю — історик, археолог, етнограф і краєзнавець, чиї праці були присвячені передусім вивченню Півдня України та Північного Причорномор'я. Його наукові зацікавлення формувалися в руслі позитивістської історіографії, що передбачала опору на фактичний матеріал, критичне ставлення до джерел та прагнення до об'єктивності історичного знання [1; 3].

Значну частину наукової спадщини В. Ястребова становлять археологічні дослідження античних пам'яток, зокрема матеріали, пов'язані з історією Ольвії та інших центрів античної цивілізації Північного Причорномор'я. Учений систематизував результати археологічних розкопок, аналізував знахідки та вводив до наукового обігу нові джерела, що мали важливе значення для реконструкції історичних процесів у регіоні [2; 4].

Вагомим напрямом наукової діяльності Ястребова було також етнографічне вивчення населення Південної України. У своїх працях він звертав увагу на побут, традиції, вірування та культурні особливості місцевих громад, розглядаючи їх у тісному зв'язку з історичним розвитком краю. Такий міждисциплінарний підхід сприяв комплексному осмисленню історико-культурних процесів і значно розширював можливості історичного аналізу [1; 2].

Наукова діяльність В. Ястребова вирізнялася також педагогічною спрямованістю. Він розглядав історичну науку не лише як сферу академічних досліджень, а й як важливий інструмент освіти та виховання. Саме тому його праці мають значний потенціал для використання в освітньому процесі, адже демонструють зразки наукового мислення, роботи з джерелами та формування цілісного історичного світогляду [3; 5].

1.1. Методологічні засади наукових досліджень В. Ястребова

Методологічні засади наукових досліджень Володимира Миколайовича Ястребова сформувалися під впливом провідних тенденцій історичної науки другої половини XIX століття, зокрема позитивістського напряму, який вимагав опори на фактичний матеріал, критичного аналізу джерел та прагнення до наукової об'єктивності. Учений розглядав історію як науку, що має ґрунтуватися на достовірних джерелах і комплексному вивченні явищ у їхньому історичному розвитку [3; 4].

Одним із ключових принципів методології В. Ястребова був історизм, який передбачав аналіз подій і процесів у контексті конкретних історичних умов. У своїх працях він послідовно враховував соціально-економічні, політичні та культурні чинники, що впливали на формування історичних явищ Північного Причорномор'я та Півдня України. Такий підхід давав змогу уникати спрощених інтерпретацій і забезпечував наукову виваженість висновків [1; 2].

Важливе місце в дослідницькій практиці Ястребова посідав джерелознавчий аналіз. Учений широко використовував археологічні матеріали, писемні джерела античного й пізнішого походження, а також етнографічні спостереження. Він прагнув зіставляти різні типи джерел, перевіряти їхню достовірність і взаємодоповнюваність, що відповідало сучасним вимогам міждисциплінарного наукового пізнання [2; 4].

Характерною рисою методології В. Ястребова був комплексний підхід до вивчення історико-культурних процесів. Поєднання археології, історії та етнографії дозволяло йому розглядати минуле не ізольовано, а як багатовимірне явище, пов'язане з матеріальною та духовною культурою населення. Такий підхід має значний педагогічний потенціал, оскільки демонструє учням цілісність наукового знання та важливість міжпредметних зв'язків [3; 5].

Отже, методологічні засади наукових досліджень В. Ястребова вирізняються науковою системністю, критичним ставленням до джерел та прагненням до об'єктивного пізнання історичної дійсності. Саме ці принципи зумовлюють актуальність його наукової спадщини для сучасної історичної науки й освітнього процесу.

ІІ. Використання наукових знань В. Ястребова в освітньому процесі

2.1. Використання у навчальній діяльності

У навчальній діяльності праці В. Ястребова можуть слугувати важливим джерелом наукової інформації та прикладом академічного підходу до вивчення історії. Залучення матеріалів його досліджень до змісту навчальних програм дає змогу поглибити знання учнів про історію Півдня України та Північного Причорномор'я, зокрема про античні центри регіону, їх соціально-економічний і культурний розвиток [1; 2].

На уроках історії України та всесвітньої історії наукові праці Ястребова доцільно використовувати під час вивчення тем, пов'язаних з античною цивілізацією, колонізаційними процесами, міжкультурними контактами та формуванням історичного простору українських земель. Аналіз фрагментів його наукових текстів сприяє розвитку в учнів умінь працювати з науковими джерелами, виокремлювати головне, формулювати висновки та аргументувати власну позицію [3; 4].

Важливим аспектом використання наукових знань В. Ястребова в навчальній діяльності є формування навичок історичного мислення. Учні, ознайомлюючись із методами дослідження вченого, засвоюють принципи історизму, причинно-наслідкового аналізу та критичного ставлення до джерел. Це відповідає сучасним вимогам компетентнісного підходу в освіті та сприяє розвитку ключових і предметних компетентностей [3; 5].

Крім того, матеріали наукової спадщини Ястребова можуть використовуватися під час підготовки навчальних проєктів, рефератів і творчих завдань. Така робота стимулює пізнавальну активність учнів, формує дослідницькі навички та сприяє усвідомленню зв'язку між академічною наукою й шкільним навчанням.

2.2. Використання у позакласній та дослідницькій роботі

Використання наукових знань В. Ястребова у позакласній та дослідницькій роботі відкриває широкі можливості для розвитку пізнавальних інтересів учнів і формування в них навичок наукового пошуку. Його наукова спадщина може бути ефективно застосована в діяльності історичних гуртків, під час організації учнівських наукових товариств, роботи Малої академії наук, а також у межах краєзнавчих та дослідницьких проєктів.

Матеріали досліджень В. Ястребова доцільно використовувати як теоретичну основу для виконання учнями індивідуальних і групових дослідницьких робіт, рефератів, доповідей та презентацій. Ознайомлення з його працями сприяє формуванню в учнів умінь добирати наукову літературу, працювати з джерелами, аналізувати фактичний матеріал і робити аргументовані висновки [1; 2].

Особливу цінність для позакласної роботи мають краєзнавчі аспекти наукової діяльності Ястребова. Вивчення історії Півдня України та Північного Причорномор'я на основі його досліджень дає змогу організовувати тематичні екскурсії, віртуальні подорожі історичними місцями, музейні заняття та навчально-дослідницькі експедиції. Такі форми роботи сприяють поглибленню знань учнів і вихованню інтересу до історико-культурної спадщини рідного краю [2; 4].

У процесі дослідницької діяльності наукові підходи В. Ястребова можуть бути використані як зразок методології наукового пізнання. Учні засвоюють принципи комплексного аналізу, міждисциплінарності та наукової доброчесності, що є важливими складовими сучасної освіти. Таким чином, застосування наукових знань В. Ястребова у позакласній та дослідницькій роботі сприяє формуванню дослідницької компетентності учнів і підготовці їх до подальшої наукової діяльності.

ІІІ. Педагогічне значення наукової спадщини В. Ястребова

Наукова спадщина Володимира Миколайовича Ястребова має вагоме педагогічне значення, оскільки поєднує глибину наукового аналізу з можливістю практичного використання результатів досліджень у навчально-виховному процесі. Його праці сприяють формуванню в учнів цілісного уявлення про історичний розвиток українських земель, зокрема Півдня України та Північного Причорномор'я, а також розумінню місця України в загальноєвропейському історичному контексті [1; 3].

Використання наукових ідей В. Ястребова в освітньому процесі сприяє розвитку історичного мислення учнів. Ознайомлення з його дослідницькими підходами формує вміння аналізувати історичні факти, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, порівнювати різні історичні явища та робити обґрунтовані висновки. Це відповідає сучасним вимогам до формування предметних і ключових компетентностей здобувачів освіти [3; 5].

Важливим аспектом педагогічного значення наукової спадщини Ястребова є виховний потенціал його праць. Дослідження вченого сприяють вихованню поваги до історико-культурної спадщини, формуванню національної свідомості та інтересу до наукового пізнання. Через звернення

до регіональної історії та краєзнавчого матеріалу учні усвідомлюють цінність історичного досвіду свого народу й необхідність його збереження [2; 4].

Крім того, наукова спадщина В. Ястребова є важливим методичним орієнтиром для педагогів. Його комплексний та міждисциплінарний підхід може слугувати зразком для організації навчальних занять, проєктної та дослідницької діяльності учнів. Таким чином, педагогічне значення наукових праць Ястребова полягає у їх здатності поєднувати науковість, виховний вплив і практичну спрямованість, що робить їх актуальними для сучасної освіти.

Практичні аспекти використання у сучасній школі

Праці Ястребова можна інтегрувати у сучасну шкільну практику через:

1. **Уроки історії та краєзнавства**: використання фрагментів його досліджень для ілюстрації історичних подій Північного Причорномор'я, античних колоній, соціально-економічних і культурних процесів.
2. **Проєктну діяльність**: учні можуть готувати дослідницькі роботи, презентації та відео-проєкти на основі його праць, засвоюючи методи збору й аналізу історичних джерел.
3. **Позакласні заходи**: екскурсії, тематичні музейні заняття, історичні квести, які ілюструють регіональні аспекти історії, описані Ястребовим.
4. **Форми дистанційного навчання та інтегровані уроки**: використання цифрових ресурсів, електронних карт, онлайн-архівів і віртуальних подорожей у поєднанні з його дослідженнями.

Завдяки такому підходу учні не лише засвоюють фактичний матеріал, але й розвивають критичне мислення, навички роботи з джерелами та наукову етику. Це сприяє формуванню цілісної, компетентної особистості, готової до подальшого академічного і професійного розвитку.

Таким чином, педагогічне значення наукової спадщини В. Ястребова полягає у поєднанні теоретичних знань, методичних підходів і практичних можливостей для формування сучасної освіченої особистості. Його праці є прикладом ефективної інтеграції науки в освіту, що робить їх актуальними для сучасного шкільного та позашкільного навчання.

Висновки

У ході дослідження встановлено, що наукова спадщина Володимира Миколайовича Ястребова має значний освітній потенціал і може бути успішно інтегрована в сучасний освітній процес. Його праці не лише розкривають важливі сторінки історії Півдня України та Північного Причорномор'я, а й демонструють зразок наукового підходу до вивчення історичних явищ. Використання наукових знань Ястребова в навчальній та позакласній роботі сприяє формуванню в учнів історичного мислення, дослідницьких умінь, навичок роботи з джерелами та розвитку критичного аналізу.

Ідеї та методи В. Ястребова є актуальними в умовах модернізації освіти, оскільки відповідають вимогам компетентнісного підходу, сприяють інтеграції науки й освіти та вихованню поваги до національної наукової

спадщини. Таким чином, використання наукових знань Володимира Ястребова в освітньому процесі є важливим чинником підвищення якості історичної освіти та формування свідомої, інтелектуально розвиненої особистості. Отже, наукова спадщина Володимира Ястребова має значний потенціал для використання в освітньому процесі. Її впровадження сприяє підвищенню якості історичної освіти, розвитку дослідницьких навичок учнів та формуванню їхньої громадянської свідомості.

Список використаних джерел

1. Ястребов В. М. Дослідження з археології Північного Причорномор'я. – Одеса, 1890.
2. Ястребов В. М. Матеріали до історії Південної України. – Одеса, 1895.
3. Котляр М. Ф. Історіографія історії України. – Київ: Либідь, 2011.
4. Толочко П. П. Археологія України. – Київ: Либідь, 2016.
5. Закон України «Про освіту». – Київ, 2017.